

Ренн Ольга Михайлівна

Кандидат наук із соціальних комунікацій
Українська академія друкарства

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПРАВА НА КАРАНТИНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ

Стаття має на меті окреслити загальні питання стосовно процесів, що відбулися та продовжують відбуватися у сфері української видавничої справи внаслідок пандемії covid-19. Це спроба з'ясувати здобутки, з якими книговидання зустріло кризи 2020 року та відстежити варіанти антикризових заходів для українських видавців. Ключові слова: видавництво, видавнича справа, книговидання, пандемія.

Ще у 2012 році дослідник Василь Теремко у своїй монографії «Видавництво ХХІ. Виклики і стратегії» констатував, що видавнича галузь в Україні «постійно перебуває як не в стагнації, то у передкризовому стані, різною мірою наближаючись до кризи» [4, с. 268]. І з цією тезою складно не погодитися: непрості соціально-економічні умови, несприятливі політичні рішення, активізація й інтенсивний розвиток книжкового піратства, відсутність системної та цілеспрямованої популяризації читання – ці фактори мали суттєвий негативний вплив на розвиток українського книговидання. Утім до кризи 2020 року видавнича сфера в Україні підійшла із цілою низкою здобутків:

- на ринку сформувалася ціла когорта видавців, і великих, і малих, універсальних та спеціалізованих;
- відповідно – на книжковому ринку представлено достатньо широкий асортимент книжок, книжкової продукції для різних категорій читачів;
- довкола видавців об'єднуються лояльні споживачі, активне читацьке коло тих, хто стежить за роботою видавничих організацій, відстежує новинки, постійно купує книжки, читає та обговорює їх;
- відлагоджено книжкову торгівлю: розвиток всеукраїнської мережі книгарень «Є», «Bookling», «Valizza» та ін., найбільшої інтернет-книгарні «Yakabo», власних книгарень та інтернет-книгарень видавництв (як наприклад: мережі книгарень видавництв «Видавництво Старого Лева» («ВСЛ»), «Vivat», «Навчальна книга «Богдан»), продаж книжок у гіпермаркетах та супермаркетах, на автозаправних станціях і т.д.;
- успішно діє Український інститут книги - державна установа при Міністерстві культури України, що формує державну політику у книжковій галузі, провадить промоцію книгочитання в Україні, підтримує книговидавничу справу, стимулює перекладацьку діяльність, популяризує українську літературу за кордоном;
- достатньо ефективно налагоджені міжнародні зв'язки у галузі; українські видавці беруть участь у всіх найбільших міжнародних книжкових виставках і ярмарках, активно купують і, що особливо важливо, продають права на книжки.
- ефективно функціонують достатньо потужні інтернет-видання про книжкову справу, такі як «Читомо», «Літакцент», «Друг читача», що прийшли на зміну спеціалізованим друкованим газетам і журналам.
- і врешті решт – активно розвиваються книжкові блоги у соціальних мережах: фейсбуку, інстаграмі, ютубі і навіть мейнстрімному тіктоці, що безумовно сприяє популяризації читання, об'єднує людей за інтересами, а відтак – стимулює купівлю книжок.

Утім, замість закономірного і поступового розвитку видавничої галузі довелося підлаштуватися під нові обставини, у чомусь – переформатовуватися, швидко реагувати на зміни. У час, коли практично весь світ пішов на карантин, суб'єктам видавничої справи довелося зіткнутися із цілою низкою викликів. Фактично, замість того, щоб вкладати свої організаційні й творчі зусилля та фінансові ресурси у розвиток та зростання, видавцям усього світу довелося посилено працювати, щоб просто втриматися на плаву. Потрібно було зрозуміти, як працювати далі, як зберегти команду, як ефективно працювати дистанційно, шукати нові канали збуту та нові фінансові можливості.

За час кризи внаслідок пандемії закрилося українське видавництво «Фонтан казок», окремі видавництва призупинили свою діяльність на невизначений термін (наприклад видавництво «Discursus»). А разом з тим, з'явилися нові видавництва: «Портал» (видавничо-освітній проект, що спеціалізується на дитячих та підліткових книжках, що допомагають розуміти історію та культуру України у світовому контексті), «Лабораторія» (видавництво перекладних нонфікшн книжок), «Віхола» (видавництво українських нонфікшн книжок). У видавництві «Наш формат», що до цього часу основною спеціалізацією мало видання якісних науково-популярних книжок, відкрили новий напрямок видавничої діяльності –

випуск у світ дитячої літератури. Безперечно, зовсім не криза стала спонукою відкриття нових видавництв, радше навпаки: розпочинати діяльність під час кризи – значний ризик, утім, можливо, свіжі репертуарні пропозиції – це саме те, що потрібно українським читачам. Природно, започаткуванню видавництва передусе тривала робота з підготовки стартового репертуару, організації та відлагодження процесів, просто час запуску нових видавництв збігся із періодом карантину.

Стосовно такої діяльності як читання, то на карантині з одного боку в людей вивільнилося більше часу на читання для дозвілля і саморозвитку (у цьому власне вбачаємо можливість для видавців, хоча тут конкуренцію книжці складають інтернет-ресурси, соціальні мережі, кіно). А з іншого боку необхідно враховувати не надто сприятливі впливи економічного та психологічного чинників (виклики, які слід подолати). Зниження прибутків або й цілковита втрата роботи, стрес від перебування у замкненому просторі, страх від невизначеності і страх захворіти на коронавірус, онлайн-робота і онлайн-школа – усі ці фактори, вочевидь, є не сприятливими. Наведені фактори також посилюють конкуренцію між видавцями, за читача і за покупця, і за онлайн-презентації та онлайн-зустрічі.

Більшість видавців, безперечно, зреагували на нові обставини. Спершу це були найпростіші і найочевидніші маркетингові заходи – акції, розпродажі, знижки від 30 до 70 %. Утім, постає питання, наскільки знижки 70 % не є згубними для бізнесу. Згодом почали з'являтися тематичні книжки для дітей («Робі та злюка в короні» Галина Буділова, Ольга Реньова, «Коронавірус. Книга для дітей» Елізабет Дженер, Кейт Вілсон, Ніа Робертс з ілюстраціями всесвітньо відомого дитячого художника Акселя Шеффлера (видавництво «Artbooks»), «Мій герой – це ти. Як діти можуть боротися з коронавірусом», «Казка про Нічницю, або як людям не хворіти» Мирослави Макаревич). Усі ці книжки розповсюджувалися безкоштовно, деякі з них як електронні, деякі – у вигляді традиційних друкованих видань. Окремі видавництва видали і дотичні до теми пандемії книжки для дорослих (наприклад: «Імунітет. Правда і міфи про щеплення», Еула Бісс, видавництво «Наш Формат», «Закони зараження. Чому певні речі поширюються, а тоді зупиняються», Адам Кухарський, видавництво «Урбіно»). Щодо репертуарних особливостей цього періоду варто також зазначити зацікавлення різноманітними інтерпретаціями теми ізоляції (наприклад, видання «ВСЛ»: «У дикій глушині» Джона Кракауера, та роману-антиутопії «За стіною» Марлена Гаусгофера), розважальними, веселими книжками, що здатні розрадити, відволікти від проблем та підняти настрій (наприклад, «Моцарт 2.0» Доржа Бату, чи «Бріджит Джонс. На межі здорового глузду» Гелен Філдінг, або «Поштова лихоманка» Террі Пратчетта («ВСЛ»). Успішними стали і довгоочікувані раніше анонсовані нові книжки знаних українських письменників Софії Андрухович, Оксани Забужко, Петра Яценка, Ірени Карпи. Таким чином, карантинна криза спонукала видавців до перегляду свого репертуару, переформатування поточного видавничого плану, пришвидшення підготовки актуальних видань. Щоправда, за даними книжкової палати показники за кількістю назв і за накладом порівняно із 2019 роком впали катастрофічно [2]. Можливість для розвитку у такій ситуації у тому, щоб пропонувати такий продукт, від якого читач не зможе відмовитися, а для цього виняткове значення має розуміння запитів та потреб своєї аудиторії, постійна підтримка зв'язку з лояльними читачами. Ще однією вагомю можливістю вважаємо розвиток та підсилення напряму виготовлення електронних книжок. Читання електронних книжок на карантині одержало додаткову перевагу – для покупки такої книжки не потрібно було йти на відділення пошти чи контактувати з кур'єром.

Саме на карантині, коли усі можливі види діяльності перейшли в онлайн, стало зрозуміло, наскільки важливою в книжковому бізнесі є офлайн-складова. Йдеться і про книжкові магазини, і про різноманітні книжкові фестивалі, виставки, ярмарки, зустрічі з читачами, презентації. Як відомо, покупка книжки – це дуже часто емоційна покупка, що у багатьох людей супроводжується приємними ритуалами, спілкуванням (саме тому все більшої популярності в Україні набувають книгарні-кав'ярні). Виразною тенденцією останніх місяців є розвиток видавцями власних інтернет-книгарень. Так, на самому початку карантину відбулося значне підсилення соцмереж видавництв – відбувалося чимало подій: онлайн-презентації, онлайн-читання, вікторини, прямі ефіри, різноманітні інтерактивні заходи – усе це відіграло важливу роль для підтримки зв'язків із читачами. Так, скажімо «ВСЛ», аби бодай у певний спосіб забезпечити емоційну складову покупки книжки випробував формат передзамовлення книжок з автографом Олега Сенцова. Та треба відзначити, що у певний момент відбулося перенасичення усіма цими заходами в інтернеті, люди втомилися і від постійного онлайн, зокрема, і від карантину, загалом.

Попри те, що уже влітку відбулося послаблення карантину і книгарні поступово відновили свою роботу, усі великі книжкові фестивалі з огляду на те, що це є масштабні масові заходи змушені були переформатуватися в онлайн-фестивалі. Суттєвим недоліком онлайн-фестивалю є те, що жодна відео-трансляція не здатна замінити атмосферу живого спілкування. Разом з тим, відкрилася можливість більше залучати іноземних зіркових гостей, які раніше не мали змоги долучитися до українських фестивалів. Позитивною рисою онлайн-формату є також і потенційне розширення аудиторії, оскільки до події можуть

долучитися люди з будь-якого міста чи країни. Однак, не варто забувати про фактор перенасичення онлайн-подіями, про який ми вже згадували раніше. Для підтримки скасованого навесні «Книжкового арсеналу» було запущено флешмоб «Мій віртуальний Книжковий Арсенал 2020», це був захід підтримки не лише фестивалю, але й видавців, адже читачі виставляли фотографії з купленими онлайн книжковими новинками. Зараз, коли у онлайн-форматі триває Форум видавців, прихильники цього фестивалю також пишуть дописи у соцмережах, щоб підтримати Форум.

Очевидно, що означена тема потребує ґрунтовних масштабних розгорнутих досліджень. І справжні наслідки кризи 2020 для видавничої галузі ми зможемо проаналізувати лише через деякий час. Однак уже зараз очевидно, що окремі кризові явища галузі відкривають нові цікаві можливості для розвитку.

Джерела

1. Верба Т. М. Видавничий бізнес зсередини. Від рукопису до бестселлера: покрокове керівництво з підготовки книги до друку, виробництва і просування. – Дніпропетровськ : Баланс Бізнес Букс, 2015. – 208 с.
2. Найбільше падіння з часів незалежності: що відбувається з книжковим ринком // Читомо. – Режим доступу: <https://www.chytomo.com/najbilsheradinnia-z-chasiv-nezalezhnosti-shcho-vidbuvaetsia-z-knyzhkovym-rynkom/>
3. Під час карантину суттєво зросли продажі електронних книжок [Електронний ресурс] // Читомо. – Режим доступу : <https://www.chytomo.com/pid-chas-karantynu-v-ukraini-suttievo-zrosly-prodazhi-elektronnykh-knyzhok/>
4. Теремко В. Видавництво XXI. Виклики і стратегії : монографія / Василь Теремко. – К. : Академвидав, 2012. – 328 с.
5. Через карантин українські видавці втратили десятки мільйонів [Електронний ресурс] // Читомо. – Режим доступу : <https://www.chytomo.com/cherez-karantyn-ukrainski-vydavtsi-vtratyli-desiatky-miljoniv-opytvannia-uavk/>

Ясюк Олександра Ігорівна

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ КРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу роботи вищих мистецьких закладів України. Проаналізовано стан розвитку музичної освіти України. Досліджено роль музичних академій у підготовці професійних музикантів. Ключові слова: мистецька освіта, музика, музична академія, естетичне виховання.

На сучасному етапі розвитку суспільства мистецька освіта України все впевненіше розкриває себе в системі світового культурного процесу. Стимулом для пошуків нових шляхів духовно-мистецької самоідентифікації українського народу стала відмова від культурних орієнтирів, які визначали напрями розвитку мистецтва у період радянської доби, коли нам нав'язували чужі смаки та стиль життя. Проте нове тисячоліття вже в незалежній Україні породило нові проблеми в області мистецької освіти й естетичного виховання підростаючого покоління. Причини цього явища відомі і криються не тільки в загальносистемній соціально-економічній кризі 90-х років минулого сторіччя, але й у змістовному наповненні самої сфери художньої освіти та естетичного виховання [1, с.28].

Не зважаючи на глобальні проблеми, що існують у всіх сферах на даний час, слід зазначити, що загалом система вітчизняної музичної освіти визнається однією із кращих у світі, що неодноразово доводили випускники українських мистецьких закладів – переможці різноманітних конкурсів та фестивалів. Наприклад, випускник Національної музичної академії України імені Петра Чайковського в Києві, піаніст Олексій Гринюк після перемоги на Всесоюзному конкурсі Дягілева в Москві мав чимало успішних виступів на міжнародних конкурсах, серед яких можна виділити перемогу на престижному Міжнародному конкурсі молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця в Києві, конкурсі піаністів у Шанхаї, конкурсі молодих концертних артистів у Нью-Йорку. Йому стоячи аплодують слухачі в концертних залах Франції, Англії, Польщі, Китаю, США, Мексики.

Олексій Гринюк належить до славної когорти митців, що є нашою національною гордістю. Близько 600 випускників Національної музичної академії прославляють нашу мистецьку освіту. Серед них – заслужені та народні артисти України, заслужені діячі мистецтв, доктори культурології, професори та кандидати мистецтвознавства, виконавці-інструменталісти, диригенти та композитори, оперні вокалісти та естрадні співаки.

Сьогодні у Київській Національній музичній академії на 5 факультетах і 27 кафедрах здобувають освіту понад 1100 студентів, яких навчають 5 Героїв України, 5 академіків і 26 членів-кореспондентів Національної академії мистецтв України, 65 народних артистів, 94 професори, 31 доктор наук, 126 доцентів, 108 кандидатів наук, 40 заслужених діячів мистецтв і 57 заслужених артистів України.

Серед мистецьких закладів вищої освіти особливу роль у підготовці музичних фахівців також відіграє Одеська державна консерваторія, яка з 2002 року носить назву «Одеська державна музична академія імені А. В. Нежданової». Академія проводить підготовку виконавців, музикознавців, композиторів освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавр, спеціаліст, магістр. Враховуючи потреби сучасних мистецьких